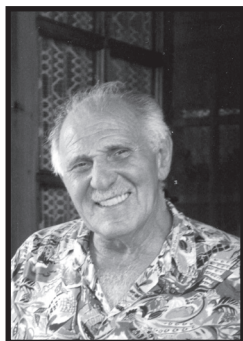

Perszonália

Vajda Erik
(1930–2014)

Vajda Erik 2014. május 14-én, életének 84. évében hagyta itt földi világunkat.

Halálának másnapján érkezett a felkérés a *Könyvtári Figyelő* szerkesztőségétől, hogy vállaljam Erik méltatását a lap hasábjain, mivel köztudott volt szakmai együttműködésünk és barátságunk a magánéletben is. Azonnal igent mondtam, mert akkor még nem számoltam a feladat nehézségével, és csak a saját gondolataimmal voltam elfoglalva, azzal, hogy mennyire tiszteltem, hogy milyen sokat tanultam tőle, mennyi mindent köszönhettem neki, és mert úgy gondoltam, ismerem szakmai működését. Ráadásul Erik feleségétől, *Lengyel Évától* – régi barátságunk okán – is azt a megtisztelő felkérést kaptam, hogy a barátok nevében a sírnál én búcsúztassam Eriket. A ravatalnál a szakma kiváló képviselői, *Bakos Klára* elnök a *Magyar Könyvtárosok Egyesülete* nevében és *Nagy Zoltán* a *Műszaki Szekció* elnöke vállalták

a búcsúztatást. Éva kérésére csak igennel lehetett válaszolni. Nem könnyű két ennyire más stílust kívánó igénynek eleget tenni, nem beszélve arról, hogy az életpályát és a szakmai utat is illeszkedő a nekrológ keretébe illeszteni. Végül úgy döntöttem, hogy a folyóirat számára készülő visszaemlékezést három részre bontom: az első rész tartalmazza a szűken vett életrajzi adatokat a születéstől az elmúlásig: tanulmányok, család, munkahely(ek), kitüntetések, nyugdíj, kedvenc tevékenységek. A második rész nagy vonalakban a szakmai pályafutást tekinti át, melyben könyvtárosi működését követem a kezdő lépésektől a nagy kihívások vállalásáig, azok megoldásáig és a „Vajda Erik-rendszer” megfogalmazásáig. Végül pedig – mivel a temetés után többen kértek tőlem – zárja ezt a visszaemlékezést a sírnál elmondott, szubjektív búcsúztatóm: búcsú a pályatárstól, a kollégától, a baráttól.

A tények*

Vajda Erik, könyvtáros, könyvtári szervező, tanácsadó. Született Budapesten 1930. július 7-én, nő, felesége Medinay Mária (házas: 1951–1985), Lengyel Éva (házas: 1996–), gyermekei: Gábor (1952–1984), Klára (1959–2004). Szülei: dr. Vajda Ernő, ügyvéd, botanikus, fotóművész, Benjovics Klára festőművész.

Iskolai végzettség: *Budapesti Református Gimnázium*, 1948; *Marx Károly Közgazdaságtudományi Egyetem, agrár szak*, 1952; *Könyvtári és információs tanfolyamok*.

Szakmai életrajz: 1952–1956 *Állami Gazdaságok Minisztériuma Budapest, Nyíregyháza, revizor, főkönyvelő*; 1957–1960 *hőszigetelő gépmunkás, anyagmozgató*; 1960–1963 *Lőrinczi Fonóipar, szaktájékoztató, szakkönyvtáros*; 1963–1990 *Országos Műszaki Könyvtár és Dokumentációs Központ (utóbb Országos Műszaki Információs Központ és Könyvtár): tájékoztató; állománygyarapítási csoportvezető; tudományos titkár; titkárságvezető; fősztályvezető; tanfolyami, egyetemi előadó; az UNISIST tanfolyamán egyetemi előadó, és a Tanácsadó Bizottság, valamint munkacsoport tagja*; 1990–1996 *Műszaki Könyvtárak Osztott Katalógizálási Rendszere (OSZKÁR), projektvezető; az UNIDO információs szakértője fejlődő országokban*; 1997–2001 *MOKKA (Magyar Országos Közös Katalógus) projektvezető, 2002 Országgyűlési Könyvtár, szakértő*.

Működési terület: *tájékoztató, információkereső nyelvek és rendszerek, könyvtári szabványosítás, oktatás*.

Publikációk: *több mint 100 szakmai cikk, tanulmány, vitairat*.

Könyvek: *Unisist Guide to Standards for Information Handling, Könyvtári információkeresés (társszerző: Ungváry Rudolf)*

Kitüntetések: *Szabó Ervin Emlékérem 1979, Széchenyi Ferenc díj 2002, Magyar Köztársasági Érdemrend lovagkereszt 2005*.

Szervezeti tagság: *Magyar Könyvtárosok Egyesülete elnök, Műszaki Könyvtáros Szekció, alapító elnök*.

Hobbi: *kertészkedés*.

Szakmai tevékenység

© Gyarapítás, tájékoztatás

Vajda Eriket könyvtárosi pályája kezdetétől fogva egyetlen kérdés foglalkoztatta, az olvasók, felhasználók ellátása a számukra szükséges, nekik megfelelő információ (irodalom) megtalálása, beszerzése, közvetítése. Ennek a tevékenységnek az elméletét és gyakorlatát, eszközeit és módszereit tanulta, gyakorolta, oktatta és kutatta. Mindez a gyarapítással indult, s az adott korban érvényes, legmagasabb színvonalú tájékoztatás elméleti és gyakorlati megvalósításához vezetett.

© Szabványosítás

Az 1970-es években kezdtek megjelenni az IFLA (International Federation of Library Association) műhelyeiben kidolgozott, a különböző dokumentumtípusok bibliográfiai leírását szabályozó előírások, összefoglaló nevükön ISBD-k, majd az ISO (International Organization for Standardization) műszaki bizottságainak gondozásában a különböző könyvtári és szakirodalmi tájékoztatói, információtudományi szabványok. Azokban az időkben a Magyar Szabványügyi Hivatal (MSZH) gondozta és jelentette meg a szakbizottsága tagjainak segítségével kidolgozott MSZ és MSZ ISO sorozatokban ezeket a szabványokat. Vajda Erik magas szintű német, angol és orosz nyelvtudásának, valamint szakmai ismereteinek köszönhetően mindkét nemzetközi testület munkájába bekapcsolódott, s évekig jelentős szerepet töltött be az ott folyó munkálatokban. Később a hajdani szocialista országok moszkvai székhelyű Nemzetközi Tudományos Műszaki Információs Központjának (NTMIK) munkájában is meghatározó szerepet játszott: a különböző szabványtárgyalásokon többnyire sikerült meggyőznie a tagországokat, hogy alkalmazkodjanak a nyugaton már elfogadott szabványok előírásaihoz. Ha erre mégsem voltak hajlandók, akkor az orosz nyelvű emlékeztetőkre magyar különvéleményeket fogal-

* a „Who is who Magyarországon”, 2. kiad. Zug, 2004. felhasználásával

mazott. A magyar könyvtári rendszerben ma is alkalmazott, hatályos szabványok legtöbbje ugyancsak Vajda Erik közreműködésének köszönhetően született.

© *A tájékoztatás elmélete és gyakorlata*

Vajda Eriket könyvtárosi szakmai pályájának kezdetétől fogva a tájékoztatás kérdései foglalkoztatták, pontosabban a tájékoztatást szolgáló információkereső nyelvek és eszközök (osztályozó rendszerek, ETO, tezauszok és tárgyszórendszerek). Számos cikke, tanulmánya bizonyítja, hogy híve volt az ETO és a tezausz együttes alkalmazásának, ezek karbantartásában, fejlesztésében, oktatásában, szabványosításában tevékeny részt vállalt. Elméletben megalapozta, a gyakorlatban pedig irányította azt a két nagy országos feldolgozási projektet, az OSZKAR-t, majd később a MOKKA-t, melyek Magyarországon a közös katalogizálás kezdetét jelentették. Az utóbbi mindmáig él, fejlődik.

A hazai tájékoztatás eszközei között nem győzte hangsúlyozni a magyar nyelvű műszaki referáló folyóiratok, szakirodalmi tájékoztatók fenntartásának jelentőségét és fejlesztésük fontosságát. Ugyanilyen hévvel hangsúlyozta a tájékoztatást szolgáló fordítás-nyilvántartást és kutatás-nyilvántartást.

Kiváló szerzőtársával, *Ungváry Rudolf*tal jelentették meg a műfajában, mondanivalójában máig pótolhatatlan, alapműnek számító *Könyvtári információkeresés* (<http://mek.oszk.hu/05000/05030/05030.pdf>) című könyvet (Typotex, 2002.). A mű szakértő ismertetője, *Pálvölgyi Mihály* írja a következőket: „A szerzőpáros eddigi munkássága magában rejtette egy kiérlelt, érthető, világos, jól átgondolt információkeresési kalauz megalkotásának ígérését. A szerzők korábbi közös tanulmányai, fejlesztési programjai, stratégiái elsősorban az információfeldolgozás, az információkereső nyelvek fejlesztésére koncentráltak. Most az arra épülő és legígéretesebb terület – az információkeresés és eszközei – világába vezetnek be. A szerzők tisztában vannak vállalkozásuk súlyával és sokrétűségével, jól ismerik az információkeresés iránt megnyilvánuló társadalmi és szakmai elvá-

rásokat, igényeket. Tudatosan törekszenek arra, hogy könyvük ténylegesen segítse az olvasókat az információkeresési ismeretek, készségek ki-fejlesztésében. Tudják azt is, hogy napjainkban mindenki keres, sőt mindenki talál valamit, de az nem mindig az igazi. Keresni tudni kell, de azt is tanulni kell. [...]

A célkitűzésből következően a mondanivaló taglalásából kitűnik, hogy egyaránt figyelnek a tájékoztató, információkereső, közvetítő szakemberek igényeire, és – a szerzők sok évtizedes oktató, továbbképző tevékenysége révén – a kezdő szakemberek, a könyvtáros hallgatók tanulmányának támogatására is. A széles célcsoportot az is lehetségessé teszi, hogy az információkeresés klasszikus és modern eredményeinek egyfajta szintézisét, kalauzát adják. Jól megszürt, tudományos mondanivalójukat világosan, érthetően fogalmazzák meg, 'magyarázzák meg' a tudnivalókat, a kitűzött célokat végig szem előtt tartva.”

Ugyancsak Ungváry Rudolfal közösen jelent meg a Tudományos és Műszaki Tájékoztatás hasábjain egy másik alapmű, az *Az információkeresés szavai* című tanulmány (2003. 12. sz., http://tmt.omikk.bme.hu/show_news.html?id=3451&issue_id=446), melynek bevezető része munkásságuk tömör összefoglalásának tekinthető (legalábbis, ami Vajda Eriket illeti): „Az információkereséshez használhatók osztályozási jelzetek, tárgyszavak, szabadon választott szavak, tezausz deszkriptorai, egységesített besorolási adatok, de akár ISBN vagy ISSN, országnevek kódszavai, nem könyvtári körülmények között pedig telefonszám, személyi szám, tartalomjegyzék szövege, könyv mutatószava stb. Mindezek információkereső nyelvi szavak, melyek egyben a dokumentumleíró nyelv szavai (a dokumentum ismérvei) is. A szabadon választott szavakat hibásan szabad tárgyszavaknak szokták nevezni, holott ezek – ellentétben a tárgyszavakkal – nincsenek szabványosítva, ezért nem lehetnek tárgyszavak. A velük végzett keresés a szabad szavas keresés, szemben például a kötött szavas kereséssel, mely tárgyszavakkal, deszkriptorokkal, egységesített besorolási adatokkal, jelzetekkel stb. végezhető. A

dokumentum szempontjából megkülönböztetjük a csak ismérv céljára meghatározott mezőkben (pl. jelzet-, tárgyyszó-, deskriptor-, ISBN-mezőkben) végzett ismérvmezős keresést a dokumentumot szövegesen leíró mezőkben (pl. a címben vagy a tartalmi kivonatban, referátumban) vagy a teljes dokumentumszövegben végzett szövegmezős kereséstől.”

Vajda Erik cikkeire, tanulmányaira, előadásaira a tiszta értelem, a világos fogalmazás és a közérthetőség jellemző, bármilyen nehéz, bonyolultnak látszó témát is tárgyal. Semmihez sem ragaszkodott úgy, mint a szaknyelvi (terminológiai) tisztasághoz, bármely nyelvről volt is szó. Első helyen természetesen anyanyelve tisztaságát őrizte, zavarta minden pontatlanság, s ha ezekkel találkozott, nyomban le is leplezte őket.

© *A tehetség, szorgalom, munkabírási példaképe*

Mit emeljük ki e tüneményes tehetség jellemzői közül? Talán elsőként azt, hogy a könyvtáros szakma óriási szerencséje, hogy sorában tudhatta Vajda Eriket. Őt, aki eredetileg nem is könyvtárosnak indult (közgazdászként végzett), s már elmúltak az 1960-as évek, amikor egy könyvtárban sikerült állást kapnia 1956-os „vétkei” követően, és végül ezt a szakmát választotta hivatásának, de azt hiszem, bármilyen más területre került volna, biztosan ott is karriert fut be: adottságai sikerre predesztináltak. Könyvtárosi pályáját követve fokról fokra látjuk fejlődését, a legkisebb kihívásoktól kezdve a legnagyobbakig, a még ma sem megoldottakig. Az információkeresés lényegét (elveit, eszközeit) felismerve alapvető kérdéseket tett fel, és szinte látnokként választ is adott legtöbbjükre. Mi jellemezte minden tevékenységét? Tiszta gondolatok, innováció, képesség az alkotásra és a jó megoldások megtalálására. Melyek voltak azok az alapvető, vérévé vált ismeretek, amelyek oly különlegessé, meghatározóvá tették valamennyi szakmai teljesítményét? A szakterület hazai és nemzetközi eredményeinek ismerete, tájékozottság a legújabb tendenciákról, fejlődési területekről, az orosz, angol, német szakmai

nyelv ismerete, valamint a magyar nyelv tökéletes használata. Mindez szinte hihetetlennek tűnő munkabírással, szorgalommal, kíváncsisággal és érzékenységgel párosulva tette őt felejtethetlen, követendő példaképpé.

A sírnál mondott búcsúztató

Vajda Erik mindvégig közvetlen baráti körének tagjaként, Éva kérésére nekem jutott az a szomorú, de egyúttal szép szerep, hogy krónikás-ként emlékezzem vissza arra a közel ötven évre, amely alatt szoros szakmai és baráti kapcsolat alakult ki közöttünk.

Baráti köréhez tartoznak/tartoztak szeretett tanítványai, s természetesen a tanítványok társai, férjek, feleségek, akik közül most is sokan velünk vannak, és sajnós, néhányan már elmentek, itt hagytak bennünket.

A hajdani tanítványok mindnyájan elkötelezett, kiváló könyvtárosokká váltak, olyanokká, akik mind a mai napig kitartanak amellett, amire Erik oktatta őket. Erik a hosszú évek alatt, ahogyan saját területén egyre komolyabb szaktekintéllyé fejlődött, példaképünké is vált.

Arról szeretnék beszélni, hogy ezekkel a kedves barátokkal – közös szóhasználatunkban a „bandával” – minden évben találkoztunk Alcsútdobozon, ahol Éva és Erik vártak ránk saját édenkertjükben.

Ilyenkor a kapuban állva vártak minket, Eriken nagy kötény, kezében tálca a kupica pálinkával, Évánál a hatalmas tál pogácsa. Mindig ilyen volt a köszöntésük, ezt nem lehet elfelejteni. Utána a vidám társaság letelepedett a csodás virágoktól roskadozó kertben, s kezdődött a beszélgetés, tere-fere, viccelődés, asztalok terítése, padok, lócák felállítása. A menü évenként változott, Éva hatalmas mennyiséget főzött finom levesekből, pörköltekből, sütötte a csodás kuglófokat, mi meg csak ettük az étkeket, s ittuk az Erik töltötte jó borocskákat. Közben társalogtunk is, megbeszéltük a szakmai újdonságokat, élményeket utazásokról, ki, hol járt, milyen élményekkel gazdagodott. Persze Erikék útjairól, kalandjairól is részletes beszámolót kaptunk, szaporodtak a fényképalbumok. Nem felejtjük a Laza

Klubban tartott beszámolóját úti élményeiről. Színesen tudta számunkra is szinte élővé tenni őket. Évek elteltével is szívesen lapoztuk fel az albumokat.

A hosszú évek alatt beszámoltunk egymásnak először a gyermekeinkről, később unokáinkról, nyaralásokról. Ezekről a találkozókról mindig készültek fényképek és csoportképek, mindent megörökítettek a tehetséges fiúk.

Erikkel jó volt beszélgetni, bármiről is volt szó, mert zseniálisan fogalmazott, tömören, világosan, és ami ennél is fontosabb, érthetően. Láttá a lényegét, sosem beszélt mellé. Vitatkozni is lehetett vele, meghallgatta a partner véleményét, s együtt örültek, ha sikerült valami problémát megoldani.

Szeretnék még hálával emlékezni néhány, személyemet érintő, szakmai dologról:

Az OMKDK-ban Erik fedezett fel magának, feltehetően katalógusszerkesztői tevékenységemmel, úti beszámolómmal, egy-két korai cikkel hívtam fel a figyelmét, s kipróbált, mit kezdek magammal a szabványosításban. Bevezetett a szabványügyi bizottságba, amely akkor még az MSZH-ban működött, s sorra, rendre kidolgozta a különféle dokumentumtípusok leírásának szabványát, összesen tizenkettőt. A tárgyalásokról hazatérőben fokozatosan oktatott, felhívta figyelmemet a szabályalkotás fontos lépéseire, lényeges eljárásaira. Gyakorlatilag megtanította, hogyan kell szabványt készíteni. Ő volt a szabványbizottság elnöke, és ezt a funkciót hivatalosan is örökül hagyta rám. Ma is büszke vagyok rá, hogy méltónak tartott ennek a feladatnak az ellátására. Már nyugdíjas voltam, amikor az utolsó szabályzatot a régi könyvek bibliográfi-

ai leírásáról sikerült az akkori bizottsággal tető alá hozni.

Volt egy olyan fontos, a pályámat komolyan befolyásoló esemény, amely valamilyen módon Erikhez kapcsolható. Valószínű, hogy ő hívta fel fia, Gábor figyelmét rám, amikor az Országos Széchényi Könyvtárban elkezdődtek a Nemzeti Periodika Adatbázis – közismert nevén NPA – munkálatai. Gábor ekkor invitált, hogy munkatársként csatlakozzam ehhez a projekthez. Örömmel vállaltam, kihívást jelentett számomra. Sajnos, Gábortól hamarabb kellett búcsúznunk, nem messze innen.

De a sok siker mellett, amit szakmájában, baráti kapcsolataiban magáénak mondhatott, nem kímélte Eriket a sors. Fiától, lányától kellett elbúcsúznia, s nem egy közeli barátjától is. Banda-tagok voltak *Ottovay Laci* és *Stiegrád Gábor*. Stiegrád Gábor búcsúztatása utáni találkozáson alkalmával mondta Erik kis szomorúsággal hangjában, kedves foteljében üldögélve, hogy „Zsuzsa, most már én következem, engem neked kell búcsúztatnod”.

Örülünk annak, hogy Erik oly sokat hagyott ránk. Sokáig olvashatjuk még írásait, gazdag öröksége velünk él még gondolatainkban, gondolhatunk humorára, meséire, anekdotáira a vidám napokon. Emlékszünk fiatalságunkra, a társaságában töltött időre.

Mert

„Nem múlnak ők el,
Kik szívünkben élnek,
Hiába szállnak árnyak, álmok, évek.”

(Juhász Gyula)

Berke Barnabásné

Rigában megnyílt az új lett nemzeti könyvtár

Az új nemzeti könyvtárat Gunnar Birkert lett építész a város markáns jelképeként és a modern információs társadalom többfunkciós épületeként álmodta meg. A könyvtár üvegteteje alatt 1000 férőhelyes olvasóterem, a teljes állomány, konferenciaközpont és kiállítóterem kaptak helyet. Az új épület Riga óvárosában, a folyóparton található, és az épület különlegessége, hogy közismert lett népmesék motívumaival díszítették.

Az épület megtekinthető <http://www.lnb.lv/en/nll-new-building> címen.

(Forrás: https://www.bvoe.at/news/lettische_nationalbibliothek)